

SOME ASPECTS OF TITLE TO LAND THE CITIZENS OF UKRAINE

Kovacs D. L.

Article is devoted to the study of the legal nature of the bases and conditions of occurrence of the proprietary rights of the land from the citizens of Ukraine. The structure of legal composition which are the grounds to purchase by citizens of Ukraine of the private property right is defined and analysed.

Key words: *land rights, arising the land rights; citizen of Ukraine; grounds and conditions of land rights.*

УДК 347.921

ОСОБИ, ЯКІ МАЮТЬ ПРАВО НА ЗВЕРНЕННЯ ПРО ПЕРЕГЛЯД СУДОВОГО РІШЕННЯ У ЦИВІЛЬНІЙ СПРАВІ ВЕРХОВНИМ СУДОМ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМА СУБ'ЄКТНОГО КОЛА

О. І. Попов, аспірант

Національний університет

«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

На підставі аналізу норм чинного цивільного процесуального законодавства розкрито проблеми суб'єктного кола осіб, які мають право на звернення до Верховного Суду України із заявою про перегляд рішення суду касаційної інстанції. Визначено недоліки законодавства щодо переліку таких осіб і внесено пропозиції щодо їх усунення.

Ключові слова: *Верховний Суд України, перегляд судових рішень Верховним Судом України, суб'єкти права на звернення про перегляд судового рішення Верховним Судом України.*

Постановка проблеми. Перегляд судових рішень Верховним Судом України в сучасному вигляді було запроваджено у 2010 р. Законом України «Про судоустрій і статус суддів», а тому він існує в системі цивільного судочинства відносно нетривалий час. Нині особливе місце в комплексі проблем функціонування вказаного інституту посідає проблема забезпечення права на судовий захист при перегляді судових рішень, яка передбачає не тільки створення належної процедури розгляду цивільних справ найвищим судовим органом

держави, а й наявність безперешкодного доступу до цієї форми перегляду судових рішень. Останній, з-поміж усього, вимагає чіткого окреслення кола осіб, які мають право звертатися до Верховного Суду України із заявою про перегляд рішення суду касаційної інстанції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам перегляду судових рішень у цивільних справах Верховним Судом України останнім часом була присвячена низка наукових праць, серед яких питання суб'єктного кола осіб, які мають право на звернення про перегляд судового рішення до найвищої судової установи, досліджувалось у роботах В. Комарова, К. Гусарова, Д. Луспеника, О. Ткачука та ін. Водночас у більшості з них окреслена проблема мала факультативний характер, а тому поглибленого дослідження досі так і не отримала.

Формулювання цілей. З огляду на викладене метою статті є дослідження норм чинного цивільного процесуального законодавства, які визначають суб'єктне коло таких осіб, виокремлення його проблем та надання пропозицій щодо їх розв'язання.

Виклад основного матеріалу. Аналіз норм глави 3 розділу V ЦПК України, зокрема статей 354 та 355, показує, що коло осіб, які можуть бути суб'єктами права на звернення до Верховного Суду України із заявою про перегляд судового рішення у цивільній справі, на нашу думку, доцільно поділити на дві групи залежно від того, що стало підставою для такого звернення, а саме:

– суб'єкти права на звернення до Верховного Суду України у зв'язку із неоднаковим застосуванням судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм права;

– суб'єкти права на звернення до Верховного Суду України у зв'язку із встановленням міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом.

Суб'єкти *першої групи* визначені у ч. 1 ст. 354 ЦПК України. Ними можуть бути сторони (позивач та відповідач), а також інші особи, які брали участь у справі. До останніх згідно з положеннями цивільного процесуального законодавства належать: треті особи; органи та особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб; представники сторін, третіх осіб, а також органів та осіб, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб [1, с. 24].

Принциповою особливістю, яка відрізняє інститут перегляду судових рішень у цивільних справах Верховним Судом України від інших форм перегляду судових рішень, є відсутність серед суб'єктів права на звернення про перегляд судового рішення осіб, які не брали участі у справі, але вважають,

що суд вирішив питання про їх права і обов'язки. На думку К. Гусарова, таке положення законодавства є справедливим, оскільки перегляд судових рішень найвищим судовим органом держави не є різновидом касаційного провадження [2, с. 336]. Водночас відсутність у зазначених осіб можливості звернутися до Верховного Суду України із заявою про перегляд судового рішення викликає певні питання щодо забезпечення в цьому випадку гарантій права на судовий захист цих осіб.

Цивільне процесуальне законодавство надає особам, які не брали участі у справі, але щодо яких суд вирішив питання про їх права і обов'язки, можливість оскаржити судові рішення в апеляційному (ст. 292 ЦПК) та касаційному (ст. 324 ЦПК) порядках. Однак як бути в тому разі, якщо суд касаційної інстанції, розглянувши касаційну скаргу такої особи, неоднаковим чином застосує одну й ту саму правову норму? У такому випадку виникне підстава для перегляду судового рішення Верховним Судом України. Проте, незважаючи на те, що особа була ініціатором касаційного провадження з метою захисту своїх прав і законних інтересів та брала безпосередню активну участь у розгляді власної касаційної скарги, вона все одно, виходячи з положень ст. 26 ЦПК, не може бути віднесена до осіб, які брали участь у справі, а тому буде позбавлена права звернутися до Верховного Суду України із заявою про перегляд судового рішення. У цьому контексті слід погодитись із думкою Д. Луспеника та О. Ткачука, за якою заборона цим особам звертатися до Верховного Суду України є порушенням статей 55 та 124 Конституції України [3, с. 110].

Тому, на нашу думку, у законодавстві має бути передбачене право звернення до Верховного Суду України в осіб, які не брали участі у справі, але були суб'єктами касаційного оскарження, у результаті розгляду скарг яких виникли підстави для перегляду судового рішення, установлені у п. 1 ч. 1 ст. 355 ЦПК України. Така законодавча конструкція повною мірою гарантуватиме право цих осіб на отримання судового захисту.

У юридичній літературі свого часу висловлювалися також пропозиції щодо надання права стосовно порушення питання про перегляд судових рішень у Верховному Суді України Генеральному прокурору України чи його заступникам незалежно від їх участі у справі. Така теза обґрунтовувалася тим, що у зазначеному провадженні йдеться не про вирішення звичайних приватно-правових спорів, а про здійснення більшою мірою публічних функцій з дотримання однаковості судової практики та взятих Україною міжнародно-правових зобов'язань [2, с. 336; 4, с. 95]. Подібна пропозиція, яка видається нам цілком слушною, утілена у Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань удосконалення діяльності прокуратури» від 18 вересня 2012 р. № 5288-VI.

Слід зазначити, що сьогодні питання участі прокурора у цивільному процесі є гостро дискусійним і не втратило своєї актуальності навіть після останніх змін, внесених указаним Законом, яким було звужено підстави участі органів прокуратури в цивільному судочинстві [5]. Деякі науковці вважають, що інститут представництва прокурором держави і громадян у цивільному процесі є рудиментом радянської епохи, а тому, виходячи із сучасних процесів реформування законодавства, має бути виключений із системи цивільного судочинства [6, с. 6; 7, с. 34]. Не погоджуючись із такими поглядами, вважаємо, що інститут участі прокурора у цивільному процесі здатний відігравати важливу роль у забезпеченні права на судовий захист та справедливий судовий розгляд і в демократичному суспільстві за умов дотримання при цьому диспозитивних та змагальних засад цивільного судочинства.

Ще за радянських часів висловлювалася теза, за якою прокурор зобов'язаний сприяти у дотриманні судами односторонності в розумінні закону в усій республіці, незважаючи на жодні місцеві відмінності і всупереч будь-яким місцевим впливам [8, с. 3]. Нині ж проблема обґрунтування участі державних органів (у тому числі прокуратури) у цивільному процесі повинна розв'язуватися крізь призму забезпечення права на справедливий судовий розгляд. У цьому разі йдеться про недопущення порушення так званого «справедливого балансу між сторонами», тобто принципу рівності сторін (equality of arms) як одного з елементів більш широкої концепції справедливого судового розгляду.

Показовим прикладом у цьому контексті є рішення Європейського суду з прав людини від 15 січня 2009 р. у справі Менчинська проти Росії, в якому Суд визначив, що участь прокуратури у цивільному процесі, без сумніву, може бути виправданою за наявності певних обставин. Водночас жодна з ролей прокурорів не повинна викликати за собою будь-якого конфлікту інтересів або виступати як стримуючий чинник для фізичних осіб, які шукають державного захисту своїх прав [9].

Також Європейський суд з прав людини у своїй практиці при винесенні рішень з аналогічних питань неодноразово посилається на документи авторитетних міжнародних організацій, зокрема Парламентської асамблеї Ради Європи, Венеціанської комісії та Консультативної ради європейських прокурорів, звертаючи увагу на закріплені в них принципи визначення правомірності участі прокуратури у цивільному процесі (виключності, субсидіарності, спеціальності, захисту державних інтересів, суспільних інтересів, захисту прав людини та ін.) [9].

У зв'язку з цим заслуговує на увагу також Висновок № 3 (2008) «Роль прокуратури поза межами кримінального судочинства», прийнятий консультативною радою європейських прокурорів (ССРЕ) 21 жовтня 2008 р., де вказано, що діяльність прокуратури поза межами кримінального права зумовлена

передусім потребами суспільства у належному забезпеченні прав людини та суспільних інтересів і є цілком припустимою в демократичній державі [10].

В Україні засади участі прокурора у цивільному судочинстві закріплено у п. 2 ст. 121 Конституції України, яка покладає на прокуратуру функції представництва інтересів громадянина або держави у суді у випадках, визначених законом. З метою реалізації зазначеної функції в ст. 36¹ Закону України «Про прокуратуру» передбачене, зокрема, право прокурора ініціювати перегляд судових рішень, у тому числі у справі, порушеній за позовом (заявою, поданням) іншої особи.

Водночас, ураховуючи специфіку інституту перегляду судових рішень у цивільних справах Верховним Судом України, надання в ст. 37 Закону України «Про прокуратуру» права лише Генеральному прокурору України, його першому заступнику або заступникам звертатися до Верховного Суду України із заявою про перегляд судового рішення у цивільній справі є цілком обгрунтованим та не суперечить принципам правомірності діяльності прокуратури у цивільному судочинстві і, більш того, має сприяти забезпеченню одностійності у застосуванні правових норм судами та реалізації принципу верховенства права в Україні.

Серед пропозицій розширення суб'єктного кола потенційних заявників до Верховного Суду України зустрічається також позиція, згідно з якою обгрунтовується надання можливості Голові Верховного Суду України та іншим посадовим особам судової влади ініціювати процедуру перегляду судових рішень Верховним Судом України [11, с. 4]. З такою точкою зору, однак, погодитися не можна, оскільки, по-перше, це порушуватиме принцип диспозитивності як одну з фундаментальних засад цивільного судочинства; по-друге, фактично свідчитиме про повернення наглядових повноважень посадовим особам органів судової влади, що суперечитиме європейським стандартам правосуддя та практиці Європейського суду з прав людини [12; 13].

Таким чином, узагальнюючи викладене, вважаємо, що суб'єктне коло осіб, які мають право на звернення до Верховного Суду України із заявою про перегляд судового рішення у цивільних справах з підстав неоднакового застосування одних і тих самих правових норм судом (судами) касаційної інстанції, повинно мати такий склад:

- сторони та інші особи, які брали участь у справі;
- особи, які не брали участі у справі, але були суб'єктами касаційного оскарження, у результаті розгляду скарг яких виникли підстави для перегляду судового рішення Верховним Судом України;
- Генеральний прокурор України, його перший заступник та заступники.

Друга група суб'єктів права на звернення до Верховного Суду порівняно із першою групою є більш вузькою й охоплює лише особу, на користь якої

постановлено рішення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною (ч. 2 ст. 354 ЦПК України).

У цьому разі законодавець достатньо чітко і вичерпно окреслив суб'єкта права на звернення до Верховного Суду України. Разом із тим, урахувавши специфіку розгляду справ міжнародними судовими установами, а також тривалість такого розгляду, іноді можуть траплятися випадки, коли особа помирає, не дочекавшись судового рішення або ж через певний час після його винесення. Отже, оскільки така особа є єдиним суб'єктом права на звернення до Верховного Суду України із заявою про перегляд судового рішення на підставі п. 2 ч. 1 ст. 355 ЦПК України, жоден з її правонаступників уже не зможе звернутися до суду з аналогічною заявою, що, на нашу думку, порушує можливість відновлення в правах (*restitutio in integrum*). З огляду на це вважаємо за доцільне надати можливість законним правонаступникам особи, на користь якої міжнародною судовою установою винесено рішення, звертатися до Верховного Суду України із заявою про перегляд судового рішення.

Висновки. Суб'єктне коло осіб, які мають право на звернення до Верховного Суду України із заявою про перегляд судового рішення, потребує розширення. Це значним чином гарантуватиме повну реалізацію особами права на судовий захист і сприятиме підвищенню ефективності правосуддя в цивільних справах у межах інституту перегляду судових рішень Верховним Судом України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бичкова С. С. Цивільний процесуальний правовий статус осіб, які беруть участь у справах позовного провадження : монографія / С. С. Бичкова. — К. : Атіка, 2011. — 420 с.
2. Гусаров К. В. Інстанційний перегляд судових рішень у цивільному судочинстві : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03 / К. В. Гусаров. — Х., 2011. — 431 с.
3. Ткачук О. С. Перегляд судових рішень Верховним Судом України: проблемні питання правозастосування / О. С. Ткачук, Д. Д. Луспеник // Право України. — 2011. — № 10. — С. 107–117.
4. Комаров В. В. Цивільне процесуальне законодавство у динаміці розвитку та практиці Верховного Суду України / В. В. Комаров. — Х. : Право, 2012. — 624 с.
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань удосконалення діяльності прокуратури : Закон України від 18 верес. 2012 р. № 5288-VI // Голос України. — 2012. — 28 верес. (№ 182). — С. 10–11.
6. Похмелкин В. Участие прокуратуры в рассмотрении гражданских дел — юридический атавизм / В. Похмелкин // Рос. юстиция. — 2001. — № 5. — С. 6–13.
7. Горлачева М. И. О формах участия государственных органов в гражданском и арбитражном процессе / М. И. Горлачева // Правоведение. — 2002. — № 1 (240). — С. 34–40.

8. Кац С. Ю. Участие прокуратуры в советском гражданском процессе : учеб. пособие / С. Ю. Кац. — Харьков : Харьк. юрид. ин-т, 1958. — 64 с.
9. Рішення Європейського суду з прав людини по справі Менчинська проти Росії (Menchinskaya v. Russia) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-90620>.
10. Висновок консультативної ради європейських прокурорів (ССРЕ) від 21 жовтня 2008 року № 3 (2008) «Роль прокуратури поза межами кримінального судочинства» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/cto.html?_m=publications&_t=rec&id=101556.
11. Гера Р. Забезпечення однакового застосування законів судами / Р. Гера, Р. Куйбіда, Т. Лесюк // Вісн. Центру комерц. права. — 2006. — № 21. — С. 3–5.
12. Рішення Європейського суду з прав людини по справі Кучеренко проти України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/177>.
13. Решение Европейского суда по правам человека по делу Питкевич против России (Pitkevich v. Russia) [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-5726>.

ЛИЦА, ИМЕЮЩИЕ ПРАВО НА ОБРАЩЕНИЕ О ПЕРЕСМОТРЕ СУДЕБНОГО РЕШЕНИЯ ПО ГРАЖДАНСКОМУ ДЕЛУ ВЕРХОВНЫМ СУДОМ УКРАИНЫ: ПРОБЛЕМА СУБЪЕКТНОГО КРУГА

Попов А. И.

Основываясь на анализе норм действующего гражданского процессуального законодательства, раскрываются проблемы субъектного состава лиц, имеющих право на обращение в Верховный Суд Украины с заявлением о пересмотре решения суда кассационной инстанции. Выявлены недостатки законодательства, касающиеся определения перечня таких лиц и внесены отдельные предложения по их устранению.

***Ключевые слова:** Верховный Суд Украины, пересмотр судебных решений Верховным Судом Украины, субъекты права на обращение о пересмотре судебного решения Верховным Судом Украины.*

PERSONS ENTITLED TO APPEAL FOR JUDICIAL REVIEW OF A CIVIL JUDGMENT BY THE SUPREME COURT OF UKRAINE: THE PROBLEM OF SUBJECTIVE TERMS

Popov O. I.

The problems of the subject composition of persons who have the right to appeal to the Supreme Court of Ukraine with the application for review of a decision of the court of cassation are considered, based on analysis of applicable civil proce-

dure law. The shortcomings of legislation relating to the definition of the list of such persons are identified, and some recommendations to address them are offered.

Key words: *The Supreme Court of Ukraine, review of judicial decisions by the Supreme Court of Ukraine, subjects the right to apply for a judicial review by the Supreme Court of Ukraine.*

УДК 342.92

ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОСКАРЖЕННЯ ДО СУДУ ПОСТАНОВ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

В. Б. Русанова, суддя

Харківський апеляційний адміністративний суд

Розглянуто питання вдосконалення законодавства України про адміністративну відповідальність у частині регулювання порядку оскарження до суду постанов у справах про адміністративні правопорушення. Розроблено пропозиції щодо поліпшення регламентування реалізації права на судове оскарження і порядку провадження у цих справах. Звернено увагу на необхідність повернення інституту перегляду рішень місцевих судів у даних справах.

Ключові слова: *адміністративна відповідальність, адміністративне правопорушення, судове оскарження, адміністративне судочинство.*

Постановка проблеми. Оскарження до суду постанов у справах про адміністративне правопорушення є важливою гарантією прав особи, притягнутої до адміністративної відповідальності. Крім того, контроль, який здійснюють суди в адміністративно-деліктній сфері, запобігає порушенням закону з боку суб'єктів накладення адміністративних стягнень. Однак законодавство у цій сфері продовжує бути суперечливим і недостатньо ефективним, що актуалізує наукові дослідження в даному напрямі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку законодавства у сфері судового оскарження постанов у справах про адміністративні правопорушення приділено увагу в роботах І. Голосніченка, Г. Грянки, Ю. Дьоміна, Д. Єремєєва, Т. Коломоець, М. Косюти, Д. Лук'янца, С. Петкова, М. Смоковича, І. Федорова та ін. Існуючі доктринальні пропозиції не завжди утворюють єдину систему. Частіше вони висловлюються або в аспекті за-